

ABBÂSÎ TOPLUMUNDA KİBAR İNSANLAR ARASINDA KABUL GÖREN SOFRA GÖRGÜ KURALLARI*

İbn Yahyâ el-VEŞŞÂ

Çev: Prof.Dr. Levent ÖZTÜRK
Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kibar İnsanları Görgüsüzlerden Ayıran Sofra Görgü Kuralları

Kibar insanlar, yemeklerde öncelikle küçük lokma alırlar. Oburluktan ve iştahlı davranışlardan uzak dururlar. Sandviç ve kanepeler yerler. Sinirli ve kaslı eti, böbreği, kaburga etini,¹ işkembe, kokoreç bağırsağını, dalak ve akciğeri yemezler. Güneşte kurutulmuş et ve tirit de yemezler. Tencerenin dibinde kalan şeye yanaşmazlar. Et suyu [ya da et sulu çorbalar] içmezler. Yağlı parçalara uzanmazlar. İç yağına rağbet etmezler. Tuzu tercih etmezler. Bu, onlara göre en büyük kusurlardan birisidir. Sirkenin yanına yaklaşmazlar. Yeşil sebze çok fazla yemezler. Hurmanın henüz olgunlaşmamış ilk yemişlerini, kötü koktuğu için sevmeyiz. Ön kol ve arka bacak kemiğinin iliklerini emmezler. Eğer ilik, sert ve iri değil de yumuşak ve küçükse, onu tercih ederler. İliğin sert kısımlarını ise el-

* [Çevirisini sunduğumuz bu metin, Ebü't-Tayyib Muhammed b. Ahmed b. İshâk b. Yahyâ el-Veşşâ'nın (ö. 325/937) Kitâbü'l-Müveşşâ (ez-Zarf ve'z-Zürefâ) adlı eserinde yer alan "Bâbü zikri ziyyi' z-zürefâ fi't-taâm'illezi bânu bihi an menzileti'l-liâm" (Beyrut 1990, s. 211-214) adlı kısmın tercümesinden oluşmaktadır. Müellif tarafından sunulan bu başlık, "Kibar İnsanları Görgüsüzlerden Ayıran Sofra Görgü Kuralları" şeklinde tercüme edilerek alt başlık olarak verilmiştir. Tercümenin ana başlığı ise tarafımızdan "Abbâsî Toplumunda Kibar İnsanlar Arasında Kabul Gören Sofra Görgü Kuralları" şeklinde tercih edilmiştir. Eser, çoğu yerde birinci elden kaynak hüviyetini taşımakta olup yazarın şahsî gözlemlerine ve eserde zikri geçen bazı sosyal gruplara mensup insanlardan nakillerine dayanmaktadır. İbn Yahyâ el-Veşşâ, bu çalışmada kibar insanların sosyal hayatla ilgili bir takım zevklerini ve özel yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Yine söz konusu eserde pek çok görgü kuralı, dostlar arasındaki münasebetler, giyim kuşama ilgili tarzlar, yazışma kuralları gibi birçok başlık yer almakta ve bugün de benzerlerini gözlemleyebileceğimiz ilginç bazı bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Abbâsî toplumunda yaşayan kibar insanlar arasında kabul gören "Sofra Görgü Kuralları" bu tercümeyle dikkatlerinize sunulmaktadır. Tercümede, nâşir tarafından metinde yer alan kelimelerle ilgili dipnotlara konulan açıklayıcı bilgiler, metne yansıtıldığı için yeniden tercüme edilmemiştir. Metnin daha iyi anlaşılması için gerekli görülen, ancak asıl metinde karşılığı olmayan tamamlayıcı ifadeler ile dipnotlarda zikrettiğimiz bir takım katkılar ise köşeli parantez içinde [...] verilmiştir.]

¹ [Metinde العرق olarak harekelendirilmiştir. İrk kelimesi damar anlamına gelmektedir. Doğrusunun kaburga eti şeklinde tercüme edilebilecek العرق olması daha uygun görünmektedir.]

lerinin tersiyle iter ve sininin bir köşesine bırakırlar.

Yağlı ellerini ekmeğe silmezler. Birbirlerinin önünden yemezler. Parmaklarını yalamazlar. Ağzılarını lokmalarla doldurmazlar. Lokmaların büyüklüğüyle dudaklarını şişirmezler. [Aldıkları yemeğin yağını-suyunu] avuçlarına sızdırmazlar. Ağzılarına aldıkları lokmaları çiğnemekte acele etmezler. Avutlarını doldurarak yemezler. Bir lokmayı bitirmeden diğerini almazlar. Önlerindeki kırıntıları sofrada bırakmazlar. Derin kaptan ve taş tencereden² yemek yemezler. Et suyuna ellerini sokmazlar. Et suyunun içine lokma koymazlar. Küçük yeşil balıklara, sıhnât, rübeyşâ ve sümeykât denilen [salamurası ve ezmesi yapılan] balıklara iltifat etmezler. Kevâmih ve mâlih denilen [sirkede ve tuzda yatırılmış] etlere de yanaşmazlar. Onlara göre bunları yemek görgüsüzlüktür. Ancak kibar gözükmeye çalışan şarkıcı kızlara ve gözde kadınlara³ gelince, sevgililerinin ve meftunlarının yanında [tuzlanmış et ve çerez türü] tuzlu şeyleri yemek suretiyle kibarlaşmaya çalışırlar. Böylece gözü tok ve masrafsız görünmeye çalışırlar.

Kibar erkekler, kötü görünümü hayvanlara benzemeleri sebebiyle çekirge ve karidesle karınlarını doyurmazlar. Yel, gurultu ve şişkinlik yapan taneli yiyecekleri kaşıklamazlar. Gündüzleri bir seferden fazla yemezler. Meclislerinde uzun süre ayakta dur[maz]lar.⁴ Sofrada ve yemekte buldukları zaman fazla gülmez; fazla konuşmazlar. Yemek bitmeden dişlerini temizlemezler. Hazırlanmadan önce sofraya oturmaya yeltenmezler. Ellerini yıkamak istedikleri zaman, kirini temizlemeden yıkamazlar. Yağ kokusu kalacak şekilde bir ihmalde bulunmazlar. Ellerini silmek için havluyu kullanacakları zaman tıpkı ellerini yıkadıkları gibi yaparlar (ellerini ağzılarını silerler).

Sofralarında yanlık (kuru yemiş ve meyve gibi garnitürler) bulundurlar. Bunları çocuklarına da yedirirler. Yine de fazla yememeye özen gösterirler. Her çeşidini de tercih etmezler. Yanlıkların içerisine birazcık nane karıştırırlar. Soğuk özelliğinden dolayı hindibâ ve ükşûsden⁵ kaçınırlar. Kötü kokularından dolayı turp ve su teresi yemezler. Kokusundan dolayı pırasa ve soğanı ağzılarına koymazlar. Sertliğinden dolayı kaddâh⁶ ve handekûkâyî⁷ da yemezler. Bu ikisi

² [Metinde المسخنة kelimesi "müsahhane" olarak harekelendirilmiş olmakla birlikte Lisânü'l-Arab'ta (Bk. Ebü'l-Fadl Cemâlüddin Muhamme b. Mükrim b. Manzûr, Lisânü'l-Arab, I-XV, Beyrut 1990, XII, 45, XIII, 206.) "mishane" şeklinde harekelendirilmiştir. Mishane, su kabına benzeyen taştan bir kap ya da içinde yemek ısıtılan küçük tencere anlamına gelmektedir. Bu taş Hicaz ve Yemen bölgesine ait özel bir taş olup tencere yapımında kullanılıyordu.]

³ [النساء الفصريات kocalarına bağlı kadınlar anlamına gelmekle birlikte, metinden gayrimeşru aşk yaşıntısı süren kadınlar anlaşılmalıdır.]

⁴ [Cümleden, meclislerinde uzun süre ayakta kaldıkları anlaşılmakta ise de metnin öncesine ve sonrasına bakıldığında olumsuz anlamını tercih etmek daha doğru görünmektedir.]

⁵ [الأكشوث] köksüz, sarı renkli, uçlarında dikenler bulunan bir bitkidir.]

⁶ [القنّاح] Halk tarafından fissa olarak nitelenen taze ottur. Açılmadan önce bitkinin tomurcuğu ya da bitkilerin yumuşak uçları anlamına da gelir. Bk. Lisânü'l-Arab, II, 557.]

⁷ [الحنذوق] kaynaklarda Handekûkî olarak geçer. Sarı uçlu pırasaya benzeyen hoş kokulu, sulu ve tatlı, taze bitkidir. Bk. Lisânü'l-Arab, X, 108-109. Terzioğlu kelimeyi, kara yonca olarak açıklamıştır. Bk. "Abbasiiler, Gazneliler, Selçuklular Döneminde Eczacıların İmtihan Edilmeleri ve Eczacılık Etiği İle İlgili Hususların Avrupa'ya Etkileri", Tıbbî Etik Yılığ, IV (İstanbul 1995), s. 77.]

aynı zamanda, dişleri ve diş etini yeşillendirir, koku ve kokuşma yapar. Tence-rede sarımsak bulunmaz ki tatsınlar. Soğan da bulunmaz ki, yaklaşsınlar. İsmi-nin başlangıcından (telaffuzunun ağırlığından) ve lafzının çirkinliğinden dolayı tarhûn⁸ kelimesini zikretmezler; sadece kinaye yoluyla kullanırlar ve nane sını-fına ilave ederler. Bazıları onu açların sebzesi diye nitelendirmiştir. Bazıları da kalbin kâfûru diye adlandırmıştır. Hepsi de aynı manayı anlatır.

Yapraklarının parçalı oluşundan dolayı marula yanaşmazlar. Soğuk özelli-ğinden dolayı salatalığı yemezler. Havuca dokunmaktan kaçınır, yemek bir yana dönüp bakmazlar bile. Acur ve kuşkonmaz⁹ da onlar için ayındır. Çekirdekli olu-şu sebebiyle zeytin yemezler. Yaz ve kış meyvelerinden kuru hurma, ham ve henüz kırmızılaşmaya başlamış taze hurma gibi çekirdekli olanları da yemezler. Diğer olgun taze hurma çeşitlerini, zerdaliyi, [sidr ağacının meyvesi olan] Ara-bistan kirazını, misvak ağacının yemişini, eriği, şeftaliyi ve armudu da yemezler. Bunlar onlara göre avamın yediği meyve türleridir, seçkin insanların değil. Nar ve incir onların rağbet etmediği meyvelerdir. Zira bu ikisi ve karpuz ayıplı kabul edilmiştir. Özellikle nar ikiye yarıldığında, karpuz çatladığında, ceviz, badem kırıldığında, incir ve muz ezildiğinde hoşlarına gitmez. Onlar birbirine bir tek gülü, bir Arabistan kirazını ve bir tek bademi taşıdığı olumsuz temsili anlamından do-layı hediye olarak vermezler.

Kibar gözükmeye çalışan bir kadın diğer bir kadına, “bu gülünüz”, “bu ba-deminiz”, “bu Arabistan kirazınız”, “bu ceviziniz”, “bu narınız”, “bu inciriniz” şeklinde hitap etmez. Bu tür ifadeler kibarlar nazarında en büyük kusurlardan-dır. Kalpleri bu ifadelerden tiksindir, bundan şiddetle kaçınır, büyük bir üzüntü duyarlar.

Kibar gözükmeye çalışan bir kadın bir başka kadına, “ayağını kaldır”, “ete-ğini çek”, “onun üzerine otur”, “onu sok”, “onu çıkar”, “onu kaldır”, “onu dök”, “ona üfle”, “terk et”, “bırak”, “kaldır”, “yaslan”, “şunu yap” demez. “Yaptın” da demez. Onlar, bu ifadelerden ve avamın konuşmalarında sıkça kullandığı ben-zerlerinden kaçınırlar. Neredeyse hiç telaffuz etmezler. Dillerine almazlar. Ko-nuşmalarında hiçbir şekilde bu tür ifadelerin kullanımını doğru saymazlar. Bun-dan sakınırlar. Bu tür ifadelerden kaçınırlar. Bunları kullananları ayıplar ve on-lardan uzaklaşırlar.

⁸ [طرخون] bileşikgillerden yaprakları uzun bir bitki olup buğday-arpa karışımına benzer üst kısımları çatallanan bir bitkidir.]

⁹ [Hilyevn البليون tıbbî metinlerde Hilveyn, Helyûn ve Mârcûbe (Asparagus officinalis) olarak zikredilen bir bitkidir. Bk. Yazma Eserlerden Tıbbî Bitki, Hayvan ve Madenler Sergisi (haz. Nil Sarı ve ark.), s. 157.]